

Links met de mond vol tanden

De nieuwe socialistische president van Frankrijk François Hollande (midden) trekt als geen ander ten strijde tegen de desintegratie van de Europese Unie.

Foto Reuters

Terwijl de euro uiteen dreigt te spatten, blijken sociaal-democratische denkers nauwelijks doordrongen van de urgentie om een eigen antwoord op de crisis te formuleren, constateert Anet Bleich na lezing van de bundel *After the Third Way*.

ANET BLEICH

Is de sociaal-democratie ten dode opgeschreven? Vanaf halverwege de twintigste eeuw is die vraag met regelmaat gesteld en met een voorzichtig 'ja' beantwoord. Heette het in de jaren zestig en zeventig vooral dat de emancipatie van de arbeiders was voltooid en de sociaal-democratie dus overbodig was geworden, vanaf de jaren tachtig tot nu toe menen degenen die de doodsklok luiden dat de politieke denkbeelden uit 'rode' hoek inefficiënt en conservatief, kortom hopeloos verouderd zijn. Wat daarentegen opvalt, is dat democratisch socialistische partijen er meer dan eens in zijn geslaagd zichzelf op een tamelijk overtuigende manier opnieuw uit te vinden.

Het idee dat zo'n fundamentele vernieuwing ook nu weer dringend nodig is, ligt aan de basis van de bundel *After the Third Way*, met hoofdzakelijk Britse (maar ook enkele Duitse, Vlaamse en Nederlandse) bijdragen.

Samenstellers Olaf Cramme en Patrick Diamond signaleren terecht dat 'de derde weg' die Labour in de jaren negentig is ingeslagen, met hoorbare echo's in Nederland (Paars) en Duitsland (Agenda 2010), inmiddels is doodgelopen. Uitgangspunt voor 'de derde weg' was een bloeiend postindustriële kapitalisme. De markteconomie leek de kip met de gouden eieren, die alle ruimte moest krijgen om rustig te broeden. Een deel van de eieren kon dan worden gebruikt om sociale ongelijkheid te verzachten en goed onderwijs en gezondheidszorg te bekostigen. Maar de zware financiële crisis die in 2008 tot uitbarsting kwam, maakte een eind aan de illusie dat een minimaal gereguleerde markteconomie uit zichzelf voor economische groei en toenemende welvaart zou blijven zorgen. Of liever: je zou denken dat daarmee een eind aan die illusie was gekomen.

Patrick Diamond constateert in zijn inleidende beschouwing dat de bankencrisis (uitgemond in de ons nu teisterende eurocrisis) niet heeft geleid tot politieke successen voor centrum-links. Misschien is dat minder gek dan Diamond veronderstelt, want kritiek op het wild geworden financiële kapitalisme hoorde niet direct tot de ideologische bagage van de sociaal-democratie in de tijd vóór en meteen na oktober 2008. Sociaal-democratische partijen gaan er eigenlijk al sinds Eduard Bernstein - rond 1900 de Duitse aartsvader van het democratisch socialisme - prat op dat ze hun ideeën en politiek aanpassen aan wat haalbaar, reëel en geloofwaardig is. Die flexibiliteit, de bereidheid tot samenwerking op voorwaarde dat de resultaten zowel kapitaal als arbeid ten goede komen, is in principe een sterk punt. Het kan echter een fatale zwakte worden, als het betekent dat vormen van markt- en systeemfalen niet meer worden

onderkend. In de jaren negentig, vlak na de roemloze ondergang van het autoritaire plansocialisme, was het niet onbegrijpelijk dat democratisch socialist en masse bezweken voor de verleiding om de vrijemarkteconomie (in tegenstelling tot de gemengde, sociale markteconomie die na 1945 het sociaal-democratische doel werd en in een groot deel van West-Europa ook werkelijkheid) blind te omarmen. De ideologische veren waren afgeschud en de vogels stonden er naakt bij toen de crisis was losgebarsten. Geen wonder dus dat in eerste instantie niet centrum-links, maar radicaal links en uiterst rechts dat een bliksemafleider ten tonele kon voeren in de vorm van 'enge' moslims, Polen, Grieken en Europa als geheel, versterkt naar voren zijn gekomen.

Het eerste waaraan de sociaal-democratie nu behoefte heeft, is een analyse van het karakter van de huidige financiële crisis en een zo veel mogelijk gemeenschappelijk Europese strategie van hervormingen om de crisis te beteugelen en de oorzaken weg te nemen. Het is erg te prijzen dat Cramme en Diamond hebben geprobeerd bouwstenen bijeen te brengen voor zo'n analyse en voor sociaal-democratische oplossingen die toekomstbestendig zijn, maar het moet gezegd dat het resultaat tegenvalt vergeleken met de bijdragen aan het sociaal-economisch debat van Amerikaanse economen als Robert Reich en Paul Krugman en in Nederland van iemand als Paul Kalma.

Zo is er in *After the Third Way* maar één auteur, Labourpoliticus Lyam Byrne, die, zich baserend op C.M. Reinhart en K.S. Rogoff, het verband legt tussen de bankencrisis en de huidige schulden crisis. De twee genoemde hoogleraren aan Princeton hebben uit onderzoek geconcludeerd dat

een typische bankcrisis gevolgd wordt door sterke koersdalingen, daling van de huizenprijzen, stijging van de werkloosheid en niet te vergeten een explosie van staatsschulden. Dat hebben we hier in Europa zelf ook al kunnen vaststellen. Het is logisch dat als overheden astronomische bedragen steken in het overeind houden van banken, de schuld van die overheden sterk toeneemt. Dat kon niet anders, want de banken niet redden had geleid tot de kladderadatsch, inderdaad, de ondergang van het kapitalisme zoals we dat kennen, en gezien de verschrikkelijke consequenties voor de bevolking, kon niemand dat willen, zeker ook geen sociaal-democraat.

Maar het redden van de banken door de overheden had gevolgd moeten worden door een hervorming van het financiële stelsel om de almacht van de financiële markten te breken (het belasten van financiële transacties is daarvoor een manier) en te zorgen dat banken weer hun oorspronkelijke functie gaan vervullen: het beheren van spaargelden en het geven van krediet aan particulieren en bedrijven. Zulke structurele hervormingen (die véél belangrijker zijn dan het aan banden leggen van exorbitante bonussen, ook nauwelijks gebeurd) zijn er tot nog toe niet gekomen. Ze zouden bovenaan de wensenlijst van elke sociaal-democratische partij horen te staan. Om ze te kunnen realiseren, is actie op Europees (liever nog op mondiaal, maar dat is waarschijnlijk echt heel moeilijk) niveau nodig. Daarom is het meer dan wenselijk dat sociaal-democratische en, breder, (centrum)linkse groeperingen in Europa intensief gaan samenwerken. Ook daarvan is nog weinig te merken.

Het is nog onvoldoende gelukt om deze essentiële hervormingen op de politieke agenda te krijgen. In plaats daarvan slagen liberalen en conservatieven er in belangrijke mate in de discussie te verplaatsen naar wat ze de spijlucht van de

overheid noemen en beklemtonen ze de noodzaak om rigoureuze te bezuinigen. Die pre-keynesiaanse bezuinigingspolitiek in tijden van crisis die in heel Europa meer of minder stringent wordt doorgevoerd, dreigt nu de euro uiteen te laten spatten, zet Noord- en Zuid-Europa tegen elkaar op en zorgt overal op het continent voor een steeds sterkere anti-Europese stemming. De nieuwe Franse president François Hollande is de eerste Europese politicus die een poging doet dit gevaarlijke tij te keren.

De urgentie van een sociaal-democratische politiek tegen de crisis is in *After the third way* nauwelijks herkenbaar. Diverse gangbare discussiepunten passeren de revue: hoe milieubehoud te verzoenen met economische groei, hoe om te gaan met tegen migranten gerichte sentimenten of met conservatisme in de traditionele arbeidersaanhang, wat te doen met de tegenstelling tussen insiders en outsiders op de arbeidsmarkt? Allemaal best belangrijk, maar op dit moment geldt toch vooral: it is capitalism grown wild, stupid!

Symptomatisch voor de defensieve rol die sociaal-democraten op het politieke en ideologische toneel zijn gaan vervullen, is de verandering in betekenis van woorden als 'progressief' en 'hervorming'. De Duitse journalist Tobias Dürr en zijn Oostenrijkse collega Robert Misik wijzen daarop in hun bijdrage. Over hervormingen wordt momenteel gesproken als het gaat over verhoging van de pensioenleeftijd of vermindering van de ontslagbescherming en niet waar gepleit wordt voor meer zeggenschap op het werk of het afnemen van de hoogste inkomens. Progressief is dan degene die zich sterk maakt voor 'hervorming van het ontslagrecht', conservatief is wie daarin niet veel ziet. Wonderlijk taalgebruik, eigenaardige tijdgeest.

After the Third Way - The Future of Social Democracy in Europe.

Edited by Olaf Cramme and Patrick Diamond.

I.B. Tauris; 288 pagina's; € 18,99.

ISBN 978 1 84885 992 0.

PAUL KALMA: 'MACHTELOZE POLITIEK KAN AUTORITAIRE TENDENSEN VERSTERKEN'

In zijn in maart verschenen boek *Makke schapen* staat voormalig PvdA-Kamerlid Paul Kalma uitgebreid stil bij de gijzeling van de politiek door de bankencrisis. De enorme invloed van het bankwezen op de overheid, maar ook op het bedrijfsleven zelf noemt Kalma de 'financialisering' van de maatschappij. Hij pleit voor hervorming van het bankwezen en voor oriëntatie van het bedrijfsleven op de lange termijn, kortom voor een verbreding van de sociaal-democratische agenda. We moeten wat Kalma betreft terug naar de gemengde economie van de naoorlogse jaren, waarin de markteconomie werd getemperd door regulering van de overheid, zodat de vruchten van de economische groei weer aan de samenleving als geheel ten goede komen. Het verbreken van het sociale contract tussen overheid, werkgevers en werknemers in de jaren tachtig is fataal gebleken. Kalma in *Boeken van 3 maart*: 'Mijn stelling is dat depolitisering van belangrijke sociaal-economische vraagstukken niet alleen op zichzelf een groot manco is, maar ook bijdraagt aan een zeer onplezierige polarisatie tussen bevolkingsgroepen. Met dat beeld van 'makke schapen' suggereer ik ook dat er weleens een wolf zou kunnen komen. Als de probleemdruk in de samenleving verder oploopt en de politiek een machteloze indruk blijft maken, kan dat autoritaire tendensen versterken.'

Paul Kalma: Makke schapen - Over volgzaam burgers en vluchtige politiek.

Bert Bakker; 255 pagina's; € 17,50.